

The Memory of Trees

FABRICE MURGIA /
DOMINIQUE PAUWELS
(CIE ARTARA EN
MUZIEKTHEATER LOD)

Verzwegen als vermoord

Johan Thielemans

Gezien op 12 september 2019
Théâtre National, Brussel

'La mémoire des arbres' van Fabrice Murgia is het derde deel van de cyclus 'Ghost Story', een vorm van documentair theater. Dit luik speelt voert ons naar Majak, één van de geheime steden in de voormalige Sovjetunie. Ze liggen verscholen in het landschap. Op landkaarten vind je ze niet terug. daar deed zich in 1957, lang voor Tsjernobyl (1986), een nucleaire ramp voor. Er is ook nu nog stralingsgevaar. Dat maakte veel slachtoffers. De bevolking leeft er opgesloten: niemand mag het gebied verlaten. De autoriteiten trachten tot vandaag steden als Majak uit het geheugen te wissen.

14 SEPTEMBER 2019

Dat was zonder Murgia gerekend. Hij ging op zoek naar overlevende getuigen. Op basis van hun informatie schreef hij een tekst voor één acteur. Dat levert Josse De Pauw een prachtrol op, die hij schitterend vertolkt. In deze monoloog komen we stap voor stap te weten waarom deze eenzame man zoveel woede kent. Hij wil ook zijn visie op de feiten vertellen. Dat doet hij op een bandopnemertje. (De televisiekijker die de prachtige serie 'Tsjernobyl' zag, herkent hier onmiddellijk de hoofdrol, een ingenieur die net hetzelfde deed). In het documentaire gedeelte toont Murgia ook interviews met Russen die goed op de hoogte zijn van de gevolgen van de ramp.

De oude, eenzame man wordt soms heel kwaad. Op die ogenblikken verschijnt een standbeeld van Stalin in het décor. De oude man scheldt hem uit: was dit het paradijs dat Stalin beloofd had. Een heftige aanklacht tegen het Stalinisme. Maar in 1957 was Stalin dood en begraven, en waren andere rode kameraden verantwoordelijk voor de politieke en sociale toestand. Murgia wil zich hier blijkbaar manifesteren als een anti-Stalinist. Heel goed, maar het voelt helaas aan als een historische fout.

Toch werpt de voorstelling een licht op een onbekende realiteit. Op het einde van de voorstelling vertelt de Russische Nadezda Kutepova, die ook één van de dramaturgen van het stuk is, haar verhaal. Zij zette zich in voor de slachtoffers van deze ramp, en moest als gevolg daarvan het hedendaagse Rusland ontvluchten. Zo eindigt de voorstelling op een brok realiteit. Het hoeft geen betoog : dit is een voorstelling die een verborgen aspect van de Russische wereld toont. Je stelt je ook de vraag hoeveel van die verdoemde, ongekende plekken er nog zijn.

Je stelt je de vraag hoeveel van die verdoemde, ongekende plekken er nog zijn.

Fabrice Murgia heeft de actie geplaatst in een breed décor : keuken, salon, machinekamer en slaapkamer verbeelden het treurige, verlaten huis van de ingenieur. Het publiek krijgt een koptelefoon op zodat we de teksten én de geluiden duidelijk horen. De mengeling van muziek, de interviews en het gebeuren op het toneel willen niet echt organisch samen komen. Murgia, die doorgaans een scherp oog heeft voor beelden, maakte hier een ruimte waarin hij op een klein scherm de Russische documenten toont. Maar dat is in deze grote kamer bijna een klein detail. De getuigen missen daardoor *présence*. Een technisch probleem is dat de Russische tussenkomsten vertaald worden, maar dat de teksten zo vlug over het scherm flitsten, dat ik ze niet helemaal kon lezen – waardoor natuurlijk veel van het effect verloren gaat.

De voorstelling wordt als muziektheater aangekondigd. Dominique Pauwels schreef inderdaad heel mooie muziek voor een kinderkoor, uitgevoerd door het kinderkoor van de Munt. De instrumentale tussenkomsten worden uitgevoerd door het Spectra-ensemble. Maar die hoor je niet live maar op band. Er zijn wel enkele live tussenkomsten van de componist zelf. Maar deze muzikale momenten blijven aan de rand van de actie staan en zijn erg karig in aantal. Wat betekent een genre als 'muziektheater' dan? Draagt muziek dan de voorstelling (zoals 'Lod Muziektheater' laat vermoeden) of is het toneel met enkele muzikale interventies?

Aan de eerlijkheid van Fabrice Murgia moeten we niet twifelen. Maar van hem hebben we reeds gaver voorstellingen gezien. Het is naar de vorm zijn minst persoonlijk werk. En de bomen uit de titel? Ze worden heel weinig vernoemd, zodat ik ze nu al vergeten ben. Een beetje misleidend toch, nu sedert de roman van Richard Powers zoveel lezers zich bewust werden van het fascinerende karakter van bomen en bossen.

Deze voorstelling heeft echter wel een belangrijke culturele en politieke betekenis voor Brussel : het is een samenwerking tussen het Théâtre National, de Munt én de KVS, met het Vlaamse Lod Muziektheater op de koop toe. Vandaar dat zowel de directeur van de KVS als van de Munt op de première aanwezig waren. (Murgia zelf is de directeur van het Franstalige theater). De Troika leeft.

Post-scriptum van Johan Thielemans:

Het team van Fabrice Murgia liet mij weten dat ze het niet eens zijn met mijn opmerking dat het verschijnen van het standbeeld van Stalin een beetje ongepast was. Toch blijf ik daarbij. om volgende redenen. Stalin heeft het nucleair complex Majak wel laten bouwen na de Tweede Wereldoorlog, maar de ramp van 1957 deed zich voor na zijn dood. De verantwoordelijkheden liggen dan wel bij andere mensen.

Het standbeeld verschijnt in de voorstelling omdat de Sovjet-Unie vol standbeelden stond. Maar toch vind ik de oplossing van Murgia te makkelijk. Na wat graven in de materie (bijgestaan

door Google) vind ik dat de stad Ozjorsk - die dichtbij Majak ligt en centraal staat in de voorstelling, nu geen geheime, afgesloten stad meer is. De autoriteiten zorgden er ondertussen voor dat het een leefbare stad is, met theaters en met bibliotheken die beschikken over een miljoen boeken, zegt men met fierheid. Met nieuwe industrieën. De nucleaire energie werkt ook voor de geneeskunde. Dus : dat miserabilisme van de voorstelling lijkt me tot het verleden te behoren.

Dat vanuit Rusland nu gezegd wordt dat de voorstelling een scheef beeld geeft van de toestand, is dan begrijpelijk. Dat maakt de 'mededeling' van deze voorstelling twijfelachtig, want ze suggereert dat de situatie op het toneel voor vandaag geldt. Er zijn natuurlijk onaanvaardbare dingen gebeurd, maar gaat men hier niet uit van een te makkelijke verontwaardiging?